

15
1Ba 78839

Inv 765

160:
48839

4 Беларусь Гуртасіўна
Рот. ад афісара

АЛ. ШЛЮБСКІ

сорт 925

№ 765

БЯДУЛЯ ЯК ЭТНОГРАФ

(АДВІТАК З „ПОЛЫМЯ“ № 2, 1925 г.)

а/хр

8бяд

М Е Н С К—1925

БЯДУЛЯ, ЯК ЭТНОГРАФ

А. Шлюбскі

Калі далучыць да беларускае этнографіі і тья працы, якія з'явіліся вынікамі даследвання Беларусі расійцамі і палякамі, але якія ў сваёй большасці тварыліся зрусіфікаванымі і апалячанымі беларусамі, то акажацца, што на ўсім больш чым 125-гадовым працягу справа была накіравана выключна на збіраньне сырога этнографічнага матар'ялу, якога сабрана нельга сказаць, каб шмат (і нельга сказаць, каб надта добрага), але ўсё-ж досыць для таго, каб пачаць яго навуковую распрацоўку. Уласна кажучы, беларуская этнографія, да самых апошніх часоў, існавала толькі ў першай сваёй стадыі—складання сырога матар'ялу, да слова сказаць, у большасці сабранага выпадкова, бяссыстэмна, ненавукова і нават тэндэнцыйна (перш у бок Польшчы, а потым у бок Расіі). Зразумела, што пры такіх умовах не магло быць ніякай размовы аб далейшым развіццям беларускае этнографіі—распрацоўцы таго, што мелася ў друку.

Пачатак у гэтай монографічнай распрацоўцы быў пакладзены ў 90-х гадах мінулага стагоддзя проф. Даўнар-Запольскім ¹⁾ у расійскай мове²⁾, прадоўжаны проф. Лабадой³⁾, пасля чаго гэты новы напрамак у беларускай этнографіі замёр аж да 1916 г., да выхаду доследу акад. Карскага ⁴⁾. У гэтым убогім пералічэнні няма ніводнай працы на беларускай мове, якую-б, дзякуючы гэтаму, поўнасьцю, безагаворачна можна было-б далучыць да беларускае этнографіі.

Пачатак другой стадыі развіцця беларускае этнографіі—распрацоўцы на беларускай мове сабранага сырога матар'ялу, кладзе Зьмітрок Бядуля кніжкай „Вера, паншчына і воля ў беларускіх народных песнях

¹⁾ Галоўнейшыя нарысы: а) „Чародейство в Северо-западном крае в 17-18 в.в.“ (Этн. об., 1890); б) „Белорусская свадьба в культурно-религиозных пережитках“ (Этн. об., 1893); в) „Солнышко и месяц в белорусской свадебной поэзии“ (Минский Листок, 1894) і шэраг другіх, частка якіх у 1909 г. была перавыдадзена ў „Статях и исследованиях“.

²⁾ Адзначаю так таму, што Даўнар-Запольскі ў тья часы ўжо ўжываў беларускую мову; гл. яго надпіс на яго кнізе: „В. Дунин-Марцинкевич и его поэма, „Тарас на Парнасе“, захоўваецца ў Беларускай Дзяржаўнай бібліятэцы.

³⁾ Беларуская народная поэзія й рускі балевай эпос. (Этн. об. 1895).

⁴⁾ Белоруссы, III, в. I, СПб. 1916.

і казках“, выдадзена ў бягучым годзе менскім выдавецтвам „Савецкая Беларусь“, якая ў 1922 г. была выдрукавана ў газэце „Савецкая Беларусь“ паасобнымі нарысамі: 1) „Рэлігія і беларускае сялянства паводлуг народнай творчасці“; 2) „Паншчына ў народных песнях і казках“; 3) „Клясавыя мотывы ў беларускай народнай творчасці“.

Значнасьць вышаўшай працы Бядулі з боку агітацыйнага ўжо разгледжана ў друку¹⁾; я-ж толькі маю на увазе затрымацца на значнасьці гэтай кніжкі як з боку агульна-этнографічнага, так і з боку праўдзівасьці выяўленьня асноўнай ідэі, якую чырвонай ніткай праводзіць аўтар праз усю кніжку,—антырэлігійнасьці нашага вясковага селяніна.

Зьмітрок Бядуля належыць да песьняроў, творы якіх багаты этнографізмамі. Такое літаратурнае зьявішча зьяўляецца ня толькі натуральным, але нават зьяўляецца законам для літаратур тых народаў, якія пасля больш-менш доўгага заняпаду адраджаюць сваю нацыянальную культуру. Аб гэтым гавораць прыклады культурна-нацыянальных адраджэньняў славянскіх народаў XIX стагодзьдзя.

Найбольш характэрнымі прыкладамі этнографізмаў у творчасці Зьмітрака Бядулі зьяўляюцца яго поэмы: „У зачарованым краі“²⁾ і „Ярыла“. Зьмест першай узяты з народных беларускіх казак космогонічнага характару, галоўным чынам з Сержпутоўскага: „Сказки и рассказы белорусов-полешуков. СПб, 1911“. Матар’ял, узяты з народнай творчасці, пераплаўлены поэтай у горне ўласнай душы і адшліфаваны з вялікім мастацтвам.³⁾ Другая поэма ў сучасны момант скончваецца (яна мае каля 7000 радкоў), невялікі адрывак з яе, апісваючы „Вяселье“, быў выдрукаваны ў „Маладой Беларусі“⁴⁾, у грунт поэмы пакладзена вусная народная творчасць: песьні, казкі, заговоры, вераваньні. Апрача поэм, Бядуля мае шмат дробных мастацкіх твораў з этнографізмамі, раскіданых амаль што не ўва ўсіх беларускіх кругабежных выданьнях.

Усё гэта кажа за тое, што Бядуля добра знаём з адным з бакоў беларускай этнографіі—вуснай народнай творчасцю. Гэтыя веды—з аднаго боку і поўная адсутнасьць прац, якія разьбіралі-б ужо сабраны сыры матар’ял—з другога боку, былі прычынай таго, што Бядуля, дзякуючы сваёй „необычайной отзывчивости“⁵⁾ аддае частку сваіх сіл і для прац, маючых чыста этнографічны характар.

У 1922 г. Бядуля пісаў: „Тыя томы і зборнікі беларускай народнай творчасці, якія напісаны рознымі этнографамі і вучонымі за апошні час, ня маюць у сабе і сотае часьці таго, што хадзіць у вуснах народу. А тое, што напісана, ляжыць без апрацаваньня“⁶⁾. Праўда, Бядуля ня

1) *І. Шыпіла ў „Савецкай Беларусі“ № 177 г.г.*

2) *З. Бядуля, „Пад родным небам“. Менск, 1922, стар. 70—97.*

3) *П. Любецкі. „Думкі аб поэзіі З. Бядулі“. „Сав. Беларусь“, 1922, № 161.*

4) *„Маладая Беларусь“. Менск, 1922, № 1, стар. 68—74.*

5) *Е. Карский, Белоруссы, III, 3, стар. 358.*

6) *„Беларускі каляндар на 1922 г.“ Пётры Станіча, Вільня.*

вучоны, яго этнографічныя працыносяць дылетанцкі характар і з сурованавуковага погляду маюць недахват, але, ня гледзячы на гэта, Бядуля ўнёс сваё імя ў лік беларускіх этнографіаў.

Дробныя нарысы Бядулі этнографічнага характару зьяўляліся ў такім парадку:

1) „*Жыды на Беларусі*“¹⁾; нарыс дае цікавы матар'ял для ўзаемаадносін жыдоў і беларусаў.

2) „*Хараство ў беларускай народнай творчасці*“²⁾.

3) „*Сёмуха*“³⁾, кампіляцыйны нарыс.

4) „*Рукапіс чорнакніжніка XVIII веку*“⁴⁾; надта цікавы нарыс аб адкрытай кнізе жыдоўскага чорнакніжніка, напісанай часткай у беларускай мове жыдоўскай транскрыпцыяй.

5) „*Беларуская народная мэлэдыя*“⁵⁾; аўтар разглядае гісторыю зьбіраньня беларускіх народных мэлэды.

6) „*Як забаўляюцца дзеці ў беларускіх вёсках*“⁶⁾; нарыс апісвае дзіцячыя гульні, мае матар'ял, не знаходзячыся ў друку.

7) „*Народная імпровізацыя*“⁷⁾; аўтар затрымоўваецца на этнографізмах у беларускай літаратуры і на народных „прычытаньнях“.

8) „*З нарысаў па гісторыі беларускага тэатру. Беларуская інструментальная музыка. Беларускія нацыянальныя танцы*“⁸⁾; цікавы для этнографа нарысы, якім дадзена неправіловая агульная назова, далучаючая іх не да этнографіі, а да „гісторыі тэатру“.

9) „*Беларускі тэатр. I. Пачаткі і асновы беларускага тэатру*“⁹⁾; у гэтым першым нарысе аўтар разглядае тыя этнографічныя элементы (каляды, гуканьне вясны, русальны тыдзень, купальне, вясельне і г. д.), якія парадзілі тэатр.

10) „*Батлейка*“¹⁰⁾; разглядаючы народныя батлеечныя прадстаўленьні, аўтар пераходзіць да спроб стварыць з народных твораў творы літаратурныя для сцэны.

Матар'ялы для сваёй апошняй працы „*Вера, паншчына і воля*“... Бядуля бярэ з этнографічных зборнікаў Шэйна, Раманава і Сержпутоўскага, выдадзеных у дарэволюцыйны час (самы пазьнейшы зборнік—Сержпутоўскага, выдадзены ў 1911 годзе). Усюды значыцца, дзе, кім і са слоўкаго запісаны тыя ці іншыя казкі. Бядуля падзяляе сваю працу на XIII

1) „Беларускі шлях“, 1918 г.; вышаў асобны адбітак брошурай.

2) „Беларускае жыцьцё“, 1920, № 5.

3) „Рунь“, 1920, № 4.

4) „Вольны Сьцяг“, 1921, № 5.

5) *Ibidem*, № 6.

6) „Зоркі“, 1921, № 5.

7) „Беларускі каляндар на 1922 г.“ Пётры Станіча; Вільня, 1921.

8) „Вольны Сьцяг“, 1922, № 1.

9) „Вестник Народного Комиссарита Просвещения БССР“, 1922, № 9-10.

10) *Ibidem*, № 3-4.

нарысаў: I. Барацьба здаровага народнага духу з рэлігійным уплывам II. Паны і ксяндзы. III. Жыдоўскія духоўнікі. IV. Цуды. V. Сьвятыя VI. Неба й пекла. VII. Бог. VIII. Элемэнтны хрысьціянства ў беларускіх народных творах. IX. Нячыстая сіла. X. Паны. XI. Сымбалічна-рэвалюцыйныя мотывы. XII. Паншчына ў народных песьнях і казках. XIII. Эвангэлье навыварат. Усе яны групуюцца каля трох аснаўных ідэй, паказваючых на грунце народнай творчасьці:

- а) антырэлігійнасьць сялян (I—IX),
- б) адбітак паншчыны (X, XII),
- в) народныя сымбалічна-рэвалюцыйныя мотывы (XI, XIII).

Самым каштоўным у працы Бядулі зьяўляецца высьвятленьне народных поглядаў на бога і рэлігію. Гэтаму пытаньню аўтар удзяляе большую частку сваёй кнігі, таму што быў пануючым погляд аб нібы вялікай рэлігійнасьці вясковага люду; зразумела, што такі погляд зьявіўся ў выніках дарэвалюцыйных прац, тэндэнцыйна і аднабока высьвятляўшых сьветапогляды сялян па вядомым усім прычынам. І пакуль што матар'ялы, якімі карыстаўся (на жаль ня ўсімі) Бядуля, матар'ялы па народнай творчасьці ў адносінах да нашага сялянства зьяўляюцца адзінковымі для высьвятленьня патаемнага боку чалавечай душы—яго вераваньняў.

І наадварот—у адносінах да паншчыны народная творчасць нашага народу дае вельмі мала, дае трэцярадны, надта нявыразны матар'ял, які ні ў якім разе ня можа конкураваць з тымі данымі аб паншчыне, якія мы атрымоўваем з сучасных паншчыне пісоўных дакумантаў. З гэтай прычыны і высьвятленьне паншчыны ў працы Бядулі ня вышла такім яркім, такім канкрэтным, як высьвятленьне антырэлігійнасьці.

Добра, але ня зусім поўна (у параўнаньні з матар'ялам, маючымся ў друку) выкладзены сымбалічна-рэвалюцыйныя мотывы нашых сялян.

Зварочваюся да галоўнага ў кніжцы—сялянскай антырэлігійнасьці, якую Бядуля рэзюмуе так:

„У беларускага селяніна вялікай рэлігійнасьці няма. Аб духоўніках, богу і сьвятых ён у сваіх байках апавядае з кплівасьцю і гумарам, як аб нейкіх чужых істотах, якія яго зусім ня тычацца. А калі гэтыя сьвятыя істоты маюць дачыненне з яго добрабытам, дык кажа аб іх (аб папох і ксяндзох) нават з ненавісьцю. Наогул, сярод беларускага сялянства хрысьціянскія міты ўжо даўно перашлі ў стадыю забаўных баек для маленькіх дзяцей“ (стар. 54).

У час, калі „Вера, паншчына і воля“... паасобнымі нарысамі друкавалася ў „Савецкай Беларусі“, і цяпер, калі яна вышла ў сьвет кніжкай, прыходзілася і прыходзіцца чужь сярод грамадзянства галасы аб нібы неправіловым падыходзе Бядулі да народнай творчасьці нашых сялян у рэлігійным пытаньні. Некаторыя бачаць у гэтай працы Бядулі нібы тэндэнцыйны і бязгрунтоўны адбітак сучаснага рэвалюцыйнага часу, які бязьлітасна нішчыць старыя рэлігійныя каштоўнасьці.

На некаторы час забудзем, што мы жывём у рэвалюцыйныя годы, якія даюць новыя асьвятленьні жыцьцёвым зьявішчам, і разгледзім працу Бядулі ў параўнаньні з дакумантамі, аўтарства якіх належыць пераважна самім папам.

Гісторыя нам кажа, што паміж беларускім сялянствам і прадстаўні-камі хрысьціянства і бога на зямлі—папамі—вялася непарарыўная барацьба. Нашы продкі не жадалі прымаць хрысьціянства; у іх быў свой лепшы бог—„бог Працы“, як правілова яго называе Бядуля, некалькі вякоў ішла ўпартая барацьба па заганыню агнём і мячом нашых продкаў у царкву і касьцёл. Прыкладам рэлігійна-клясавай барацьбы паміж беларусамі і папамі ў XII стагодзьдзі можа служыць выпадак з Аўрааміем Смаленскім. За тое, што ён не рабаваў народ, а вучыў яго дабру, смаленскія папы навялі на яго паклёп і патрабавалі яго сьмерці праз прыбіцьцё да ганебнага слупу; папы, схапіўшы Аўраамія, як злодзея, валаклі яго на суд „по торгу и улицам“, але народ уступіўся, і веча апраўдала яго; за гэ-та абаронцы Аўраамія ўночы былі пазабіваны ці зрабаваны рукамі „безчинных попов и игуменов“¹⁾. На працягу з IX па XIX стагодзь-дзіў папоўства ніякім парадкам не магло справіцца з заганынем у царкву ня йдучых да яе сялян. І па меры ўзмацненьня царскай улады уз-мацняецца і заганыне сялян у царкву і касьцёл; выдаецца закон: „Вос-кресенье и торжественные дни... надлежит праздновать с благоговением и чистотою и ходить въ церковь к слушанию службы божией, а особенно к литургии“²⁾.

А нашы беларускія сяляне мелі звычай у сьвяткі езьдзіць на рынак (у бліжэйшы горад, мястэчка), пагэтам у яны зусім не хадзілі да царквы. І папоўства па ўсёй Беларусі паднімае перад губарнатарамі пытаньне, што сяляне, замест таго, каб хадзіць да царквы, езьдзяць на рынак; ула-да пераносіць рынак на будныя дні³⁾, папы-ж, пры дапамозе по-ліцый, прымаюцца заганыць сялян да царквы-касьцёлу. Такое мерапры-емства дапамагло, але ня зусім: дарослыя ходзяць да царквы, а дзеці ня ходзяць. Тады папы прыдумалі новы мэтад заганыня ў царкву; яны, пры дапамозе ўлады, сталі прымушаць сялян рабіць прыгаворы, у сілу якіх сялянскія дзеці, якія вучыліся ў школе, па сканчэньні яе павінны былі тры гады падрад і ўзімку і ўлетку кожнае сьвята хадзіць да царквы, бо „чтение и пение в церкви детей благотворно будет действовать на родителей их и на всех прихожан и будет возбуждать в них большее желание к посещению храма Господня“⁴⁾. Валасной уладзе

1) М. Аксенов. „Очерки из истории народного просвещения в Смоленском крае“. Смаленск, 1909; стар. 29—30.

2) Свод Законов, т. XIV, 1876 г.; стар. 25.

3) „Полоцкие Епархиальные Ведомости“, 1881, № 22, стар. 766; № 24, стар. 831; 1886, № 12, стар. 401—402.

4) Ibidem., 1892 № 4-5, стар. 153; 1893, № 10, стар. 416—418.

даручалася сачыць за тым, хто, як ходзе да царквы, а няспраўных караць¹⁾.

Аб тым, якую ўладу над селянінам мелі папы, апавядае дзяк Карскі: адзін селянін, нецвярозым прышоўшы ў царкву, быў па загаду папа Гаворскага запёрты ў хлеў, дзе прасядзеў некалькі гадзін²⁾. Наступны прыклад больш характэрны: у царкву прышла дзяўчына, радзіўшая дзіцёнка, вышэйпамянёны поп уласнаручна ўсклаў ёй на галаву вянок з гарохавай саломы, які меў трохсажнёвы саломены хвост, потым загадаў абвесці дзяўчыну тры разы навакол царквы і прывязаць да дрэва, „і— апавядае вочавіда—малодую праступніцу цэлыя тры часа прадержалі в таком позорном положении“³⁾. Такія мэтоды ўжываліся і ў другіх царквах.

Зразумела, што пасья такіх здзекаў пры заганынні сялян у царкву, у вапшніх не маглі быць добрыя адносіны як да хрысьціянскага бога, ува ймя якога ўсё гэта рабілася, так і да насіцеляў хрысьціянскай рэлігіі—папоў, апошніх лічылі за самых горшых людзей на сьвеце, нейкімі злымі гэніямі, якімі страшылі дзяцей⁴⁾. Поп В. Б. піша, што сяляне дзяцей „пугалі „попом“, как страшилищем, а сами пряталісь, когда священник являлся к ним в дома“⁵⁾. Архімандрый Паісі піша, што сяляне „стараются избежать встречи с священником, полагая, что она принесет несчастье“⁶⁾ а дзяцей выхоўваюць на паняцьці, што поп „человек опасный и страшный“⁷⁾.

Пасья такіх узаемаадносін сялян з папамі ніколькі ня дзіўны папоўскія скаргі на тое, што сяляне ня ходзяць да царквы, што яны ня моляцца богу, што яны ня ведаюць малітваў.

Дзяк Карскі піша: „В 10 верстах от села Лаши и в 12 от Гродна есть село Коптиевщина, где я с 1855 по 1861 год был псаломщиком и поэтому могу с полной уверенностью сказать, что я там не знал ни одного крестьянина, ни одной крестьянки, которые были бы расположены к церкви божией. Они если и ходили когда в церковь, то весьма неохотно, так сказать, вынужденным образом, только для исповеди“⁸⁾, далей той самы дзяк прыводзіць прыклады няўважлівых сялянскіх адносін да царквы і яе „святых“ рэчаў.

Поп Дзем'яновіч піша аб сваіх парафіянах Жытлінскай царквы, Слонімскага пав. былой Горадзенскай губэрні: „В отношении крестьян к ре-

1) Ibidem.

2) П. Шейн, Материалы... III, стар. 91.

3) Ibidem стар. 90-91.

4) „Полоцкие Епарх. Вед.“, 1883, № 18, стар. 583.

5) Ibidem, 1902, № 8-9, стар. 370.

6) Ibidem, 1884, № 18, стар. 583.

7) Ibidem, стар. 582.

8) Шейн, Материалы... III, стар. 88.

лигии замечается апатия. Этот недостаток замечается не только в моем глухомъ приходе, но это, кажется, общий недостаток Слонимского уезда, а так же и Пинского¹⁾. Жыхары Лашынскага прыходу (Горадзенскі п.) ходзяць да царквы „только изредка и то бэз особаго к ней влечения“²⁾. Паня Лісоўская аб беларусах Віцебскага паве́ту піша: „На божицу свою (г. зн. на абразы багоў, сьвятых) здешние белоруссы обращают очень мало внимания, так как они отличаются крайним индифферентизмом к религии“³⁾. Поп Альбіцкі, бачачы ў царкве вельмі мала людзей, кліча: „Каждый воскресный и праздничный день голос церковного колокола, как голос ангела божия, зовет вас в храм на молитву. Почему же молящихся в нашем храме почти всегда бывает очень мало? Почему между вами есть и такие, которые и один раз в год не считают своим долгом сходить в храм на молитву? Где причины такой невнимательности к храму божию и такого нерадения к спасению своему? Итак, я спрашиваю тебя, мой прихожанин, почему ты ленишься ходить в церковь?“⁴⁾ Поп В. Б. адзначае ў Гарадоцкім павеце, што сяляне рэдка хадзілі да царквы⁵⁾. Поп Шостак піша больш катэгорычна: „Народ совершенно не ходит в церковь“⁶⁾ і „прихожане неохотно посещали храм“⁷⁾. Поп Сарачынскі аб жыхарох Дрысенскага паве́ту піша: „Белоруссы... заметно страдают религиозным индифферентизмом“⁸⁾; поп Кнышэўскі скардзіцца на няразьвітасьць сялян у рэлігійных адносінах і на „незнание главных молитв“⁹⁾. Сяляне ня толькі ня ходзяць да царквы, але нават адмаўляюцца даваць грошы на будоўлю непажаданых для іх цэркваў. Адзін поп піша: „Местные прихожане отказались дать что-либо от себя на построение приходской своей церкви“¹⁰⁾; нават хворыя сяляне ўцякаюць, калі поп прыяжджае іх спавядаць¹¹⁾. Адносна беларусаў Себескага паве́ту знаходзім такую папоўскую увагу: „Здесьний край в религиозно-нравственном отношении представляет собою в высшей степени безотрадную картину“¹²⁾.

Як відаць, народныя вераваньні аб богу, рэлігіі і папох, якія выклаў Бядуля ў сваёй кніжцы, вядуць свой пачатак ад тэй, даўно прашоўшай сівой мінуўшчыны, калі нашым продкам хрысьціянства насаждалася агнём і мячом. Як бачым з параўнаньня матар’ялаў, выкарыстаных Бядуляй,

1) Ibidem, стар. 371.

2) Ibidem, стар. 87.

3) Ibidem, стар. 7.

4) „Полоцкие Епарх. Вед.“ 1889, № 24, стар. 1056.

5) Ibidem, 1902, № 8-9, стар. 369.

6) Ibidem, 1913, № 3, стар. 36.

7) Ibidem, № 8, стар. 135.

8) Ibidem, 1902, № 4, стар. 140.

9) Ibidem, 1900, № 3, стар. 115.

10) Ibidem, 1894, № 16, стар. 740.

11) Ibidem, 1904, № 18, стар. 536.

12) Ibidem, стар. 537.

з дакумантамі, пісанымі самімі папамі ў дарэволюцыйныя часы, то ясна, што праца Бядулі ў падборы матар'ялу не тэндэнцыйная, а збудавана правілова, з глыбокім знаньнем народнай псыхолёгіі і вераваньняў; спадзяемся, што гэта канва будзе распрацавана аўтарам у вялікую навуковую працу з выкарыстаньнем усіх матар'ялаў і далучэньнем новых, бо зразумела, што па цэнзурным умовам народныя творы з рэзкім антырэлігійным напрамкам не маглі быць выдрукаванымі ў царскія часы.

Узьнікае пытаньне—чаму ж наш беларускі селянін— „ленивый“ затое, што не хадзіў да царквы, „некультурный“ затое, што ўцякаў ад папоў і захаваў да нашых часоў адломкі сваёй дахрысьціянскай нацыянальнай культуры, „грубый“—затое, што ўжываў сваю беларускую, „мужыцкую“ мову—вёў увесь час барацьбу з папамі і не дазволіў канчаткова сябе ахрысьціянізаваць?

Мне здаецца, прычынай гэтага было: 1) гвалтоўнае ўвядзеньне хрысьціянства, пры дапамозе агню і мяча, памяць аб чым у народных паданьнях захавалася да апошніх часоў, 2) зьдзекі над сялянамі і эксплёатацыя іх ува ймя бога, пры дапамозе ўлады ўсіх часоў, 3) чужая мова (польская і маскоўская) у вапошнія часы, якая ўжывалася ў царквах і касцёлках, 4) неадпаведнасьць хрысьціянскага грабежніцка-ідэалістычнага вучэньня народнаму матар'ялізму „паганскага“ кругаходу, які жыве і па сёньнешні дзень у нашых сялянах.

Так і хочацца скончыць свой нарыс вершам вялікага песьняра Беларускай зямлі Якуба Коласа:

Меч, агонь зьнішчалі край:

З двух бакоў айцы дубінай

Заганялі нас у рай.

Кроў лілася ручаямі,

Здрада чорная расла,

Што папамі і ксяндзамі

Ў сэрца кінута была.

І цяпер над вамі, брацьце,

Яшчэ ў сіле той раздор

І папоўскае закляцьце

І ксяндзоўскі нагавор. ¹⁾

Беларуская
Бібліятэка
Мінск

¹⁾ Якуб Колас. „Сымон Музыка“ („Вольная Беларусь“), 1918 г., № 1.

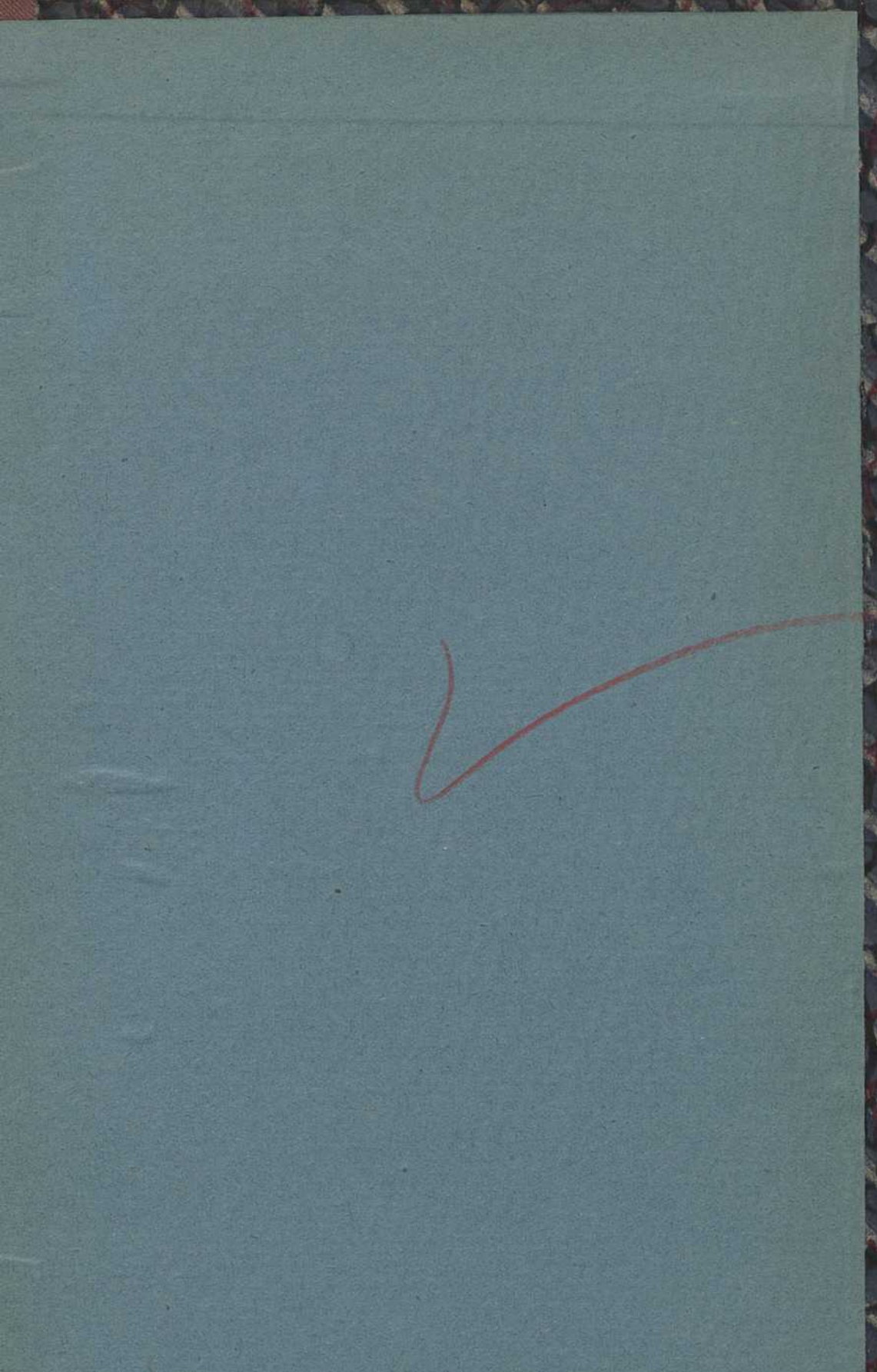

1964 г.

80000000408460